

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sovietinio paveldo daigai ir ūgliai

Po tiekų metų, kaip gyvename nepriklausomoje Lietuvoje, vėl padidėjo politinė įtampa, žadinanti atmintį, primenanti nutolusią sovietinę praeitį, kurią nuo mūsų skiria daugiau kaip trys dešimtmečiai. Laiko bėgimas yra nesustabdomas ir žmonės tame bėgsme dalyvauja lyg kokio didelio teatro aktoriai: vieni prisiima pagrindinių veikėjų, vedančiųjų, vaidmenį, kiti tėra statistai, nelabai išmanantys, ką jie veikia čia, toje gyvenimo scenoje...

Pirmoji nepriklausomos Lietuvos respublika gyvavo vos du dešimtmečius (1920–1940), bet per juos padarė milžinišką šuolį, iškovodama vakarietiškos valstybės statusą. Nepaisant valdžių kaitos (krikščionys demokratai, socialdemokratai, tautininkai), buvo tęsiama Lietuvos europėjimo tradicija, ypač tai reiškėsi švietimo srityje. Gimnazijas ir aukštąsias mokyklas baigę jaunuoliai buvo tas branduolys, kuris sovietų, vokiečių ir vėl sovietų okupacijų sąlygomis pakėlė pasipriešinimui visą Lietuvą, ypač jos kaimą.

Pasipriešinimas sovietinei santvarkai truko dar ilgai po Antrojo pasaulinio karo, kai atėjūnai iš Rytų brutaliai kankino ir naikino lietuvių tautą tremtimis, kalėjimais, kolchozų kūrimu, prievarta valstiečius paversdami sovietiniais baudžiauninkais, kaime skatindami brutalumą, alkoholizmą, vagystes ir t.t.

Dvasinį lietuviško kaimo nuopuolį atspindėjo iš sodžių išnykusios jaunimo dainos, iki tol skambėdavusios vakarais, po nelengvų dienos darbų. Atėjo rusiškų keiksmazodžių banga (deja, neišnykusi iki šiol), prasidėjo girtuokliavimas, vagystės, nes buvo įteigiama: kas tavo, tas ir visų...

Demoralizacija, trukusi pusšimtį metų, paliko ne tik tas tradicijas. Ji perkeitė žmonių sielas. Sovietmetyje užaugo dvi kartos su svetimųjų primesta kultūra ir gyvenimo būdu. Tad ar galima norėti, kad ir šiandien, jau trečią Nepriklausomybės dešimtmetį, neprasikaltų sovietinio paveldo daigai ir neišlįstų jo ūgliai.

Vis dėlto turėkime vilties. Jaunimas jau yra kitoks, nors vis dar didelė jo emigracija į sotesnes šalis. Jau kitokie darosi ir jauni socialdemokratai, atsiribodami nuo tų buvusių komunistų. Seime pavirtusių socialdemokratais, bandančiais užimti vadovaujančias pozicijas visuose krašto reikaluose. Iki šiol jiems vis pasisekdavo. Ir jų pasekėjų visuomenėje yra nemažai – to sovietinio paveldo, apie kurį praėjusiame Priedo numeryje rašė redaktorė Renata Šerelytė.

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė

efoto.lt nuotr.

REMIUOS

Remiuos gulbėm gūdžiom,
Pakelių akmenim, pamiškių
Ugnimi, žalio kiemo žolės
Rasomis, savo mirusio tėvo
Žemėtais sapnais iš to amžino
Lekiančio smėlio
Remiuos.

Remiuos savo vilčių
Lizdais išdraskytais,
Skaudinančiom galvą
Skriaudom, svetimų
Padarytom, žvilgsnį
Keliančiom ryto žvaigždėm
Ir aštrėjančia saulės
Šviesa.

Remiuos medžių aukštųjų
Vainikais, bemiegių naktim,
Švento plieno ginties ašmenim
Ir duonos žemėtos
Juodais guriniais.

Ir to miego bedugnėm
Prieš pat pabudimą,
Galgi ryto, žmogau, nesulauksi,
O sulauksiančiais ryto
Remiuos.

Antanas Kalanavičius

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Aldona Žemaitytė-Petrauskienė. Sovietinio paveldo daigai ir ūgliai • 2-as psl. Aldona Ruseckaitė. Atsirado du neskelbti Maironio laiškai • 3-as psl. Išrinkti 2017 metų knygų penketukai • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Druskininkuose – lietuvių tapybos patriarcho Adomo Varno darbų paroda • 5-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. „Stiklo pilis“ • 6-as psl. Astrida Petraitytė. Būtujų mūsų mefistofelių grimasos • 7-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Nepatogi knyga apie pirmąjį sovietų okupacijos laikmetį • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Pokalbis su poete Sandra Avižienyte • Stasys Goštautas. Prisiminimai apie Gerimątą Peniką

Atsirado du neskelbti Maironio laišškai

Aldona Ruseckaitė

Jono Mačiulio-Maironio – prelado, poeto, profesoriaus, rektoriaus – laiškų pagal jo veiklą ir bičiulystes yra išlikę gana nedaug. Galbūt jis ne tiek jų ir parašė, kaip Žemaitė ar Vaižgantas. Šį faktą atsiminimuose liudija artimas Maironio draugas kunigas Mykolas Vaitkus: „Maironis susirašinėjo su sau artimais asmenimis. Man atrodo jį nebuvus uolų laiškų rašinėtoją. Tai visai derinas su apskritu jo santūrumu reiškiant savo intymias nuomones bei jausmus. Betgi jis tiksliai laikės senojo gražiojo mandagumo – parašyti laišką, kur ir kam tikrai reikiant. Sakysim, jei jis buvo su jumis ypačiai suartėjęs, tai, išvažiavęs atostogų, tuoj jums parašys iš ten trumpą malonų laiškėlį; grįžęs iš atostogų – taip pat; vardinėse, šventėse gražiai pasveikins ir t.t. Bet laišškai būdavo trumpi, paprastai atvirutės. Ilgų Maironio laiškų man nėra tekę gauti...”

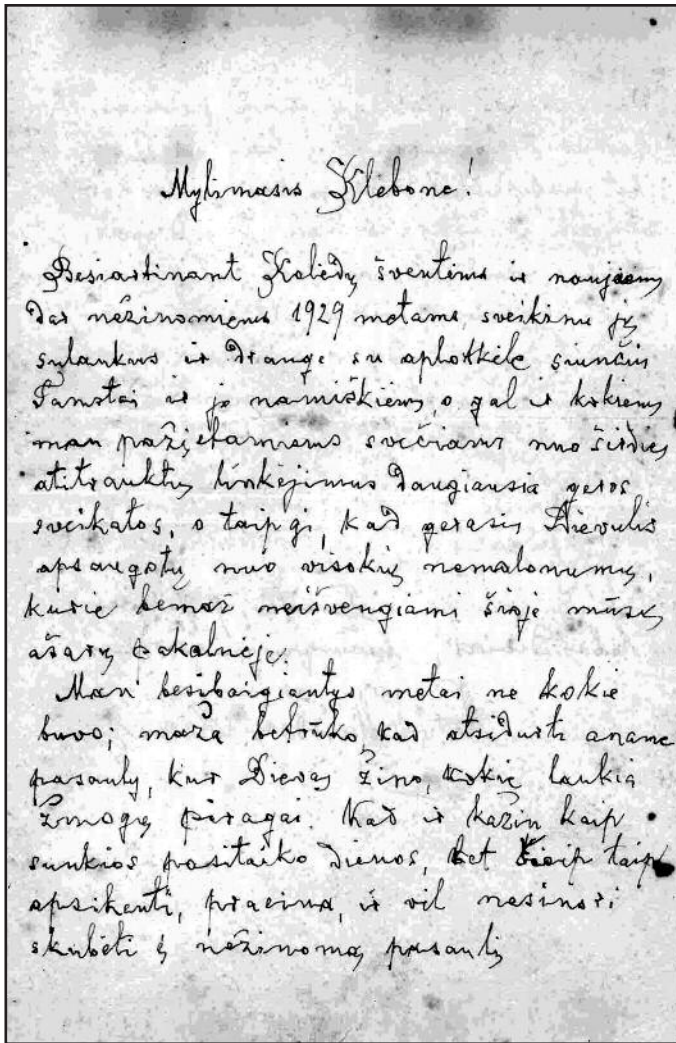
Ir štai maloni naujiena – šių metų gegužės mėnesį gauta žinia, jog Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, peržiūrint Literatūrinių rankraščių rinkinį, radosi du neskelbti Maironio laišškai. Iš karto noriu padėkoti bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėjai dr. Ingai Liepaitei ir bibliotekos direktorei informacinei, mokslo ir kultūros paveldo veiklai dr. Marijai Prokopčik už leidimą šiuos laiškus tyrinėti ir spausdinti.

Abu Maironio laišškai rašyti 1928 m. Kam ir apie ką yra šie laišškai?

Pirmajame laiške, rašytame 1928 m. kovo 11 d., perskaičius kreipinį „Mylimasis Klebone“, iš karto sunku pasakyti, kas yra šis adresatas, įvairiose paraprijose Maironis turėjo nemažai artimų pažįstamų, savo profesijos brolių, kuriuos mėgo lankyti, svečiuotis, dažnai ir atostogauti. Tačiau laiško pradžioje suradus vietovardį Tverai (Rietavo sav.), iš karto paaiškėja, jog laišškai skirti ilgamečiui bičiuliui kunigui Juozapui Budrikui (1863–1935), kuris klebonavo Tveruose, o poetas ten ne kartą jį lankė. Su J. Budriku Maironis susipažino dar jaunystėje, gal net XIX a. pabaigoje, kai šis vikaravo gimtojoje poeto Betygalos paraprijoje. Ten užsimezgusi draugystė per laiką neišblėso, atvirkščiai – vis stiprėjo ir tęsėsi visą gyvenimą.

Apie 1906 m. J. Budrikas buvo paskirtas į Panemunėlio (Rokiškio raj.) parapriją, kurioje tuo metu garsus klebonas Jonas Katelė (1831–1908) statė naują Šv. Juozapo Globos bažnyčią, tačiau 1908 m. pasimirė, jos dar nebaiğęs. Prie pabaigos darbų teko telktis J. Budrikui, o, kai bažnyčia buvo pastatyta, ją pašventinti iš Kauno atvyko Maironis, ir šis iškilmingas aktas įvyko 1911 m. gegužės 8 dieną.

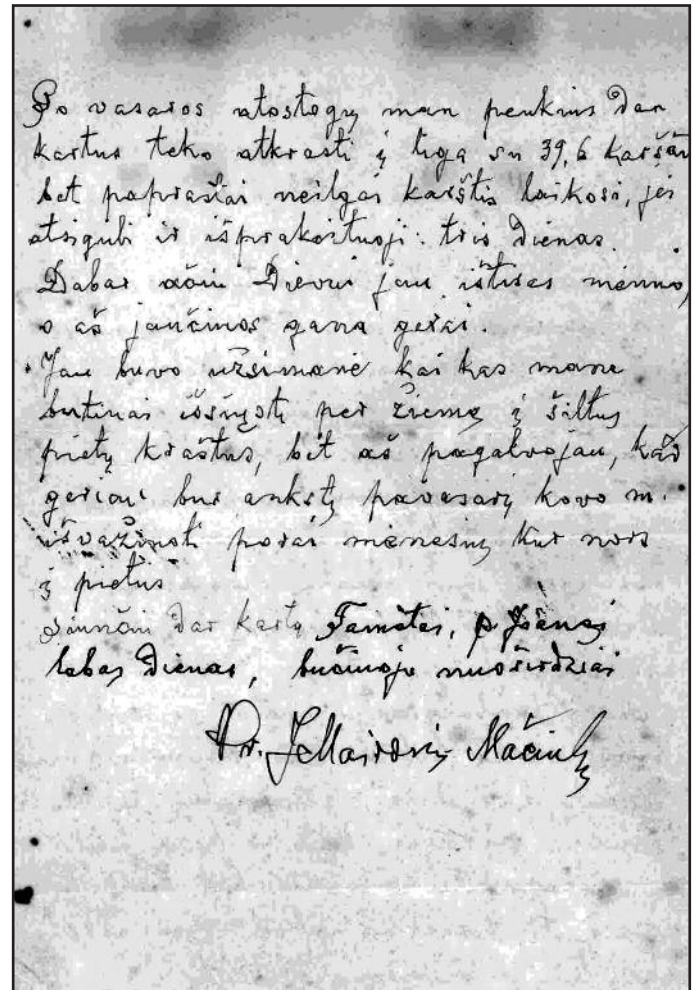
Panemunėlio laikotarpiu Maironis pas J. Budriką buvo dažnas svečias. Prisiminimuose fiksuojama, jog 1908 m. poetas nuvyko į Panemunėlį, tuo-

Du neskelbti Maironio laišškai

met klebonas suruošė dideles vaišes, Maironio atvažiavimo proga sukvietė paraprijos dvarininkus su šeimomis, inteligentus, kitus kunigus. Ir taip būdavo kiekvieną kartą, kai tik Maironis atvykdavo – jam buvo rodoma didžiulė pagarba, laikomas aukštu, svarbiu ir mylimu svečiu. Būdavo gausios vaišės, keli stikleliai stipresnio gėrimo, pokalbiai, atsipalaidavimas. Iš tikdavo ir vienas keblumas: Juozapas Budrikas buvo žmogus lenkuojantis, o Maironis lenkų politikai iš jaunumės tapo beveik alergiškas, tad kartais tarp šių dviejų vyrų imdavo kilti kibirkštys, ginčas tapdavo karštas, abu parausdavo, susinervindavo. Maironis skubiai pasišalindavo. Tačiau rytmetį prie kavos puodelio vėl ramūs, lyg iš vakaro nieko nebuve... Svečias visada gyveno mansardoje, antrame aukšte, iš jo kambario vėrėsi gražūs apylinkių vaizdai, poetas užsidarydavo ilgoms valandoms, dirbdavo.

1914 m. dėl Pirmojo pasaulinio karo Kauno kunigų seminarija išsikėlė į Vašuokėnų dvarą (Anykščių raj.), tačiau 1915 m., pasibaigus pavasario semestru, vieni klierikai, bėgdami nuo karo, išvyko studijuoti į Rusiją, kitiems buvo leista mokytis namuose, o rektorius Maironis apsigyveno Panemunėlyje pas Budriką ir išbuvo čia net pusę metų. Prelatas mėgo sodo, ūkio darbus, jo ir rankos būdavo šiurkščios, nudirbtos, sakydavo, jog gėdintis reiktų baltų rankų... Panemunėlio bažnyčia ne taip seniai buvo pastatyta, šventorius dar nesutvarkytas, tad kartais, pasiėmęs kastuvą ar kirvį, traukdavo padirbėti, dar susirasdavo kokį talkininką, krovė į karutį visokias statybines atliekas,

vežė į krūvą už šventoriaus, dirbdavo iki devinto prakaito. Maironis dažnai mėgo savo klierikams kartoti biblinę išmintį, jog žmogus turi „savo veido prakaitą valgyti duoną“ (Pr 3, 19).

Apie Maironio viešnagės Panemunėlyje išlikę gana daug amžininkų prisiminimų, jie fiksuoja, jog, būdamas jaunesnis, poetas pobūviuose dominavo, buvo pagrindinis žmogus, be abejo, visi į jį žiūrėjo su pagarba, o šis ir žaidimus organizuodavo, ir šokių rėmė, ir šmaikščių istorijų bei smagių anekdotų papasakodavo, ir kortų kaladę atversdavo. Tačiau į amžiaus pabaigą viskas pasikeitė, nurimo, Maironis tapo daug uždaresnis, „sunkesnis“.

Trečiajame dešimtmetyje J. Budriką iškėlė Žemaitijon į Tverus, tuomet poetas ir čia jį lankė, tą įrodo 1926 metų fotografija, ir įdomūs amžininkų prisiminimai.

Kas gi dar rašoma šiame laiške? Maironis rašo: „Vasaros metu norėčiau bent sykį pavažiuoti į užsienį prie kokių nors vandenių, širdį ir vidurius sutvirtinti; juk kai patekau iš Petergrado į Kauną, per 19 metų nebuvau nei kartą toliau pavažiavęs kaip į Palangą ar Panemunėlį.“ Mat profesorius Peterburgo dvasinėje akademijoje (1894–1909), poetas ne tik kiekvieną vasarą parvykdavo Lietuvon, lankydavo tėviškę, nuklysdavo į Palangą, bet ir iškeldavo į užsienį. Akademijos profesoriai gaudavo atostogoms subsidijas, tad poetas keletą kartų ilsėjosi Šveicarijoje prie Keturių kantonų ežero, labai mėgo tas vietas. Gyvendamas Peterburge Maironis bičiuliausi su Jadvygos ir Antano Smilgų šeima, tad kartu buvo nukeliavę į Suomiją, Latviją ir Jūrmalą, poetas lankėsi Italijoje, Romoje, Vokietijoje. O grįžęs iš Peterburgo į Lietuvą ir 1909 m. tapus Kauno kunigų seminarijos rektoriumi, radosi daug finansinių rūpesčių: pirmiausia sau pirkė didžiulius rūmus Rotušės aikštės kampe, teko prie savo santaupų, sesers

Marcelės kraičio atiduotų pinigų imti dar nemenką paskolą iš Vilniaus banko. Maironis taupė kiekvieną rublį, stengėsi kuo greičiau paskolą gražinti ir jau 1920 metais ji buvo išmokėta. Būdamas Kunigų seminarijos rektoriumi, šia institucija rūpinosi lyg savo namais, labai taupė, statė priestatus, gerino klierikų buitį. Deja, po laiško J. Budrikui į užsienį savo noru neišvažiavo, tačiau 1928, 1929 metų vasaromis poetas išvyko į Vokietijos Vildungeno kurortą gydytojų patarimu semtis sveikatos, gydymas buvo rimtas ir didelių malonumų užsienis nebeteikė. Kita Maironio laiško informacija, kad 1928 metų Šv. Velykoms esąs pakviestas į keturias vietas, rodo, jog poetas, prelatas, profesorius buvo draugų laukiamas, mylimas ir svarbus. Kvietė tais metais ir J. Budrikas į Tverus, bet kelionė pasirodė per sunki. „Velykoms turiu keturis pakvietimus; nežinau, ar pasinaudosiu nors vienu, ypač jei bus šalta, kaip dabar...”

Labai svarbus poeto prisipažinimas, jog jau nemėgstas, net nekenčias kortų ir vinto žaidimo. Tai ištis nauja informacija, apie tai Maironis niekada nėra rašęs. „...aš taip nuo jo (vinto – A. R.) atpratau, kad treči metai, kaip kortų ir rankas neėmiau; man ne tik nuobodu lošimas, bet stačiai nepakenčiu, kaip ir rūkymo: mat senatvėje įpročiai mainosi; daug man maloniau draugijoje pasišnekėti, pajaukauti, žinoma, ne apie politiką, kuri įgriso“. Peterburge, o ir Kaune iki Pirmojo pasaulinio karo kunigai mėgo praleisti laisvalaikį prie kortų stalo, Maironis buvo loginio proto, puikiai lošė kortomis ir to nevengė. Nors satyrą „Vintas“ išspausdino jau 1898 m., išsišaipydamas iš „vintininkų“... Kai poetas grįžo iš Krekenavos 1918 m. į Kauną, labiau pamėgo svečiuotis ten, kur skambėdavo gera muzika, daina, poezija, malonūs pokalbiai. Kortų laikai po truputį buvo užmiršami, tačiau prelatas prisipažįsta, kad visai nebelošia nuo 1925 metų. Nors yra išlikę prisiminimų, jog kartais Maironis užsidarydavo savo kambaryje, susikaupęs dëlėdavo pasjansą ir niekas jam nedrįsdavo trukdyti.

Nukelta į 3 psl.

IŠRINKTI 2017 METŲ KNYGŲ PENKETUKAI

Šį spalį, kaip ir kasmet nuo 2005 metų, Skaitymo ir kultūrinio raštingumo asociacijos inicijuota ir kartu su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija, Nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka rengiama akcija „Metų knygos rinkimai“ vėl kviečia skaitytojus rinkti labiausiai patikusias lietuvių autorių knygas.

Tryliką kartą vykstančiais knygų rinkimais siekiama skatinti Lietuvos gyventojus domėtis šiuolaikine lietuvių literatūra ir atkreipti dėmesį į geriausius jos kūrinius, populiarinti skaitymą kaip prasmingą ir patrauklų užsiėmimą.

Šiemet knygų penketukai išrinkti visose keturiose kategorijose: suaugusiųjų, poezijos, vaikų ir paauglių. Akcijoje dalyvaujančios knygos yra parašytos šiuolaikinių lietuvių autorių ir išleistos nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. iki 2017 m. rugpjūčio 31 d.

Vaikų ir paauglių knygų penketukus šiemet atrinko: Lina Buividavičiūtė (poetė, literatūros kritikė), Diana Gancevskaitė (vertėja, teatro aktorė), Danguolė Šakavičiūtė (literatūros kritikė), Kęstutis Urba (vertėjas, vaikų literatūros kritikas, komisijos pirmininkas), Loreta Udrienė (literatūros kritikė).

Suaugusiųjų ir poezijos knygų ekspertų komisiją šiemet sudarė: Marius Burokas (poetas, vertėjas, literatūros kritikas, komisijos pirmininkas), Neringa Mikalauskienė (literatūros kritikė, rašytoja), Donata Mitaitė (literatūros kritikė), Jurgita Ža-na Raškevičiūtė-Andriukonienė (literatūros kritikė), Laimantas Jonušys (literatūros kritikas, eseistas, vertėjas).

Knygų suaugusiems penketukas:

Daiva Čepauskaitė, „Aš tave užmiršau“, pjesės (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016)

Rimantas Kmita, „Pietinia kronikas“, romanas (Tyto alba, 2016)

Mindaugas Kvietkauskas, „Uosto fuga“, esė (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016)

Undinė Radzevičiūtė, „Kraujas mėlynas“, romanas (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017)

Tomas Vaiseta, „Orfėjas, kelionė pirmyn ir atgal“, romanas (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016)

Poezijos knygų penketukas:

Gytis Norvilas, „Grimdimas“, eilėraščiai ir vizuali grafika (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017)

Rimvydas Stankevičius, „Šermuonėlių mantija“, poezija (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017)

Vytautas Stankus, „Skrudžių skandinimas“, eilėraščiai (Versus aureus, 2016)

Tomas Venclova, „Eumenidžių giraitė“, eilėraščiai ir vertimai (Versus aureus, 2016)

Agnė Žagrakalytė, „Štai“, eilėraščiai (Tyto alba, 2017)

Knygų vaikams penketukas:

Evelina Daciūtė, „Laimė yra lapė“, pasaka, iliustravo Aušra Kiudulaitė, (Tikra knyga, 2016)

Iona Ežerinytė, „Šunojaus diena“, trys pasakos, iliustravo Raimondas Gnižinskas, (Labdaros ir paramos fondas „Švieskime vaikus“, 2016)

Gaja Guna Eklė, „Brolis, kurio nereikėjo“, apysaka, iliustravo Asta Skujytė (Labdaros ir paramos fondas „Švieskime vaikus“, 2016)

Virgis Šidlauskas, „Ulfas ir stebuklinga barzda“, apysaka, iliustravo Tania Rex (Nieko rimto, 2017)

Rebeka Una, „Aš esu Tomas, seklys“, apysaka, iliustravo Eglė Gelažiūtė-Petrauskienė, (Labdaros ir paramos fondas „Švieskime vaikus“, 2016)

Knygų paaugliams penketukas:

Iona Ežerinytė, „Sutikti eida“, romanas (Alma littera, 2016)

Daina Opolskaitė, „Ir vieną kartą, Riči“, romanas (Alma littera, 2016)

Ramutė Skučaitė, „Tai priimkit, kas priklauso“, poezija, proza vaikams ir ne vaikams, iliustravo Jūratė Račinskaitė (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016)

Renata Šerelytė, „Žvaigždžių medžiaga“, romanas (Alma littera, 2016)

Laura Varslauskaitė, „Mano didelis mažas Aš“, romanas (Alma littera, 2016). □

Atkelta iš 2 psl.

Kitas – 1928 metų prieškalėdinis laiškas – yra gerokai trumpesnis. Sveikindamas J. Budriką su artėjančiomis Šv. Kalėdomis ir Naujaisiais metais, Maironis linki: „daugiausia geros sveikatos, o taipogi, kad gerasis Dievulis apsaugotų nuo visokių nemalonumų, kurie bemaž neišvengiami šioje mūsų ašarų pakalnėje.“ Taip pat pasakojasi apie savo ligas: „Man besibaigiantys metai ne kokie buvo; maža be-trūko, kad atsidurti aname pasauly, kur Dievas žino, kokie laukia žmogų pyragai. Kad ir kažin kaip sunkios pasitaiko dienos, bet šiaip taip apsikenti, praeina, ir vėl nesinori skubėti į nežinomą pasaulį.“ Ištis 1928 m. prasidėjo jo liga. „Po vasaros atostogų man penkis dar kartus teko atkristi į ligą

su 39,6 karščio, bet paprastai neilgai karštis laikosi, jei atsiguli ir išprakaituoji: tris dienas. Dabar ačiū Dievui jau ištisas mėnuo, aš jaučiuosi gana gerai.“ Liga kiek apraminama, lydėjo prelata iki pabaigos, ji ir nulėmė Maironio mirtį.

Abiejų laiškų pabaigoje poetas perduoda labas dienas J. Budriko šeimininkei Joanai Kulviecaitei, kurią taip pat seniai pažinojo ir užbaigia žodžiais – „bučiuoju nuoširdžiai“. Vėlesniais gyvenimo metais Maironis nebuvo sentimentalus ir kitiems laiškuose tokių prisipažinimų retai rašydavo. Šie žodžiai išduoda, jog kunigas J. Budrikas buvo jam labai artimas ir brangus žmogus.

Abejuose laiškuose yra sesers Marcelės Mačiulytės prieraišai, kurie taip pat rodo, kad tiek su J. Bud-

riku, tiek su jo šeimininke Joana buvę ilgamečiai, artimi, nuoširdūs santykiai.

Šie Maironio laišakai yra gauti iš garsaus kraštotyrininko, Skaudvilės istorijos mokytojo Dainoto Habdango (1932–1989). Iš pašto antspaudo, likusio ant voko, matyti įskaitoma data – 1974 m. sausio 21 diena. Šis žmogus yra įkūręs Skaudvilės kraštotyros muziejų, tad eksponato vertę ištis suprato. Pats rašė eilėraščius, prozas pasakojimus, aplink save buvo subūręs jaunimą. 1951 m. per Vasario 16-ąją Skaudvilėje iškėlė Lietuvos tautinę vėliavą, už šį poelgį buvo nuteistas ir ištremtas, grįžo 1956 m. 1988 m. Skaudvilėje įkūrė Sąjūdžio grupę. Kaip Maironio laišakai, rašyti Juozapui Budrikui, pakliuvo į šio kraštotyrininko rankas – nėra žinoma. □

Druskininkuose – lietuvių tapybos patriarcho Adomo Varno darbų paroda

A. Varno piešti portretai Druskininkų miesto muziejuje

Algis Vaškevičius

Lietuvos valstybės atkūrimo 100 metų jubiliejui Lietuvos muziejai paskyrė penkerių metų renginių ciklą – nacionalinį kultūros paveldo aktualinimo, kultūros ir meno sklaidos bei modernių muziejinių iniciatyvų edukacinį projektą – „Lietuvos muziejų kelias“. Šiame jame pagrindinis dėmesys yra skiriamas Vasario 16-osios kūrėjams ir puoselėtojams. Šio projekto organizatoriai ragina įvairius Lietuvos muziejus pristatyti visuomenei savo fonduose sukauptus įdomius, bet retai rodomus eksponatus, kurie padės prisiminti įvairius prie Lietuvos valstybės atkūrimo prisidėjusius ir ją puoselėjusius žmones – rašytojus, švietėjus, dailininkus, Nepriklausomybės akto signatarus ir kitas ryškias asmenybes, kurių vardai yra artimai susiję su meno, grožio, tarnavimo Tėvynei ir panašiomis temomis.

Druskininkų miesto muziejus ta proga parengė itin įdomią ekspoziciją, skirtą garsiam lietuvių tapytojui, grafikui, liaudies meno rinkėjui, pedagogui ir scenografui Adomui Varnui (1879–1979). Muziejaus fonduose buvo saugomi A. Varno piešiniai, kuriuose įamžinti asmenys, savo darbus paskyrę Nepriklausomos Lietuvos idėjai ir lietuviybės puoselėjimui. Šiuos darbus muziejui yra padovanoję Jungtinės Amerikos Valstijose daug metų gyvenę ir į Lietuvą sugrįžę Domas ir Snieguolė Akstinai.

A. Varnas gimė Joniškėje, mokėsi pradžios mokykloje, vėliau – Mintaujos gimnazijoje, 1897–1900 m. – Kauno kunigų seminarijoje. Sankt Peterburge studijavo dailę, nuo 1903 m. mokėsi Krokuvoje, 1905–1907 m. studijavo Šveicarijoje, Ženevos dailės akademijoje. Baigęs studijas, išvyko į Siciliją, vėliau gyveno Lenkijoje, Zakopanėje. Grįžęs į Lietuvą, dėstė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje, vėliau Kaune su kitais menininkais įkūrė Lietuvių meno kūrėjų draugiją, 1920–1922 m. buvo jos pirmininkas. A. Varnas 1923–1939 m. dėstė Kauno meno mokykloje.

1944 m. jis pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. atvyko gyventi į JAV. Buvo lietuvių dailininkų sąjungos garbės pirmininkas, Amerikos lietuvių inžinierių

ir architektų sąjungos garbės narys, Amerikos Lietuvių Bendruomenės Čikagos apygardos kultūros tarybos garbės pirmininkas, Amerikos lietuvių filatelistų draugijos garbės narys. Jis yra ir vienas iš Čikagos Čiurlionio galerijos steigėjų.

Piešti A. Varnas pradėjo dar kunigų seminarijoje, žymesni jo tapybos darbai: „Dailininkas ir gamtininkas“, „Bangose“ (1911 m.), „Vienuolė“, „Vilnius po audros“. Turbūt labiausiai A. Varnas mėgo piešti portretus, kurių yra nutapęs labai daug ir kurių dalis dabar yra eksponuojama Druskininkų miesto muziejuje. Paskutinis jo žymesnis kūrinys yra „Mindaugo karūnavimas“. A. Varnas yra dalyvavęs įvairiose dailės parodose Lietuvoje ir užsienyje – Rygoje, Poznanėje, Zakopanėje, Clevelande, Čikagoje ir kitur.

Dailininkas skaudžiai išgyveno tėvynės praradimą, kai karui baigiantis jam teko trauktis į Vakarų, bet ir būdamas tremtyje jis nemažai metų prasmingai gyveno ir aktyviai kūrė, palikdamas daugiau kaip tūkstantį kūrinių. Dailininkas mirė eidamas 101-uosius metus ir yra palaidotas Lietuvių tautinėse kapinėse Čikagoje. Jis dar spėjo surengti savo šimtųjų gimimo metinių parodą, per kurios atidarymą pareiškė pranašišką įsitikinimą, kad neilgai trukus Lietuva atgaus Nepriklausomybę.

Parodos Druskininkuose rengėjai prisiminė 1957 m. tėvų jėzuitų Čikagoje leistame žurnale „Laiškai lietuviams“ jo redaktoriaus Juozo Vaišnio užrašytus žodžius: „Jeigu Basanavičių mes vadiname Lietuvos patriarchu, Jablonski – kalbos tėvu, o Maironį – tautos dainiumi, tai Varną turime pavadinti lietuvių tautos dailės tėvu ir patriarchu.“

Dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas, ku-

rio vardo muziejus veikia Druskininkuose, apie A. Varną yra rašęs taip: „Savo prigimtimi ir pozityviomis būdo savybėmis A. Varnas yra reta mūsų senosios menininkų kartos asmenybė. Jis sunkųjį mūsų tautos prisikėlimo, o taip pat atstatymo metų nebuvo jaunuolis be širdies ir dailininkas be pareigos. Priešingai, jį mes randame visose mūsų gyvenamo momento sukrėtimo valandose, pasirengusį ne tik patarti, bet ir patį dirbant darbą, kuris tuo metu atrodė būtinas.“

Ši jo būdo savybė dailininką Adomą Varną įrašo mūsų istorijos lapuosna ne tik kaip didįjį mūsų vyresniosios kartos kūrėją, jaunesnės kartos auklėtoją ir mokytoją, bet taip pat kaip nepamainomą visuomenininką, nudirbusį tokį barą, kad kiekvienos iš šių trijų sričių atskirai jau pakaktų nusipelnę savosios tautos dėkingumui.“

Muziejaus direktorius Gintaras Dumčius sakė, kad parodoje eksponuojami beveik visi fonde esantys piešiniai, kuriuose įamžinti ir tokios žinomos asmenybės kaip Simonas Daukantas, Motiejus Valančius, Vincas Kudirka, Žemaitė, Maironis, čia yra net du Vytauto Didžiojo portretai, nes dailininkas nelabai buvo patenkintas šio darbo rezultatu, taip pat galima išvysti ir retą Mikalojaus Konstantino Čiurlionio portretą.

„1923 metais Lietuvos švietimo ministerija užsakė dailininkui sukurti žymių asmenbių portretų seriją, taip

ir atsirado šie A. Varno darbai.

Šalia Lietuvoje žinomų asmenų dailininkas nupiešė ir gal mažiau čia žinomas, bet garsias išeivijoje asmenybes – Amerikoje gyvenusius įžymius dvasininkus, rašytojus, visuomenininkus, kurie visi yra garsiosios Bostono „Lietuvių enciklopedijos“ herojai. Jų kūryba ir rašto darbai sudaro nemažą lietuvių išeivių leidinių bibliografijos dalį, o tokia biblioteka, patekusi į muziejų kartu su Druskininkų garbės piliečio, teisininko ir žurnalisto Petro Viščinio kolekcija yra saugoma šio muziejaus fonduose.

Parodoje galima rasti ir JAV lietuvių kunigo Igno Albavičiaus (1890–1970) portretą. Jis 1940–1966 m. buvo Cicero Šv. Antano lietuvių parapijos kunigas, pastatė Dievo Apvaizdos bažnyčią, įrengė parapijos namus ir lituanistinę klasę Cicero, su kitais 1916 m. įkūrė spaudos bendrovę „Draugas“, buvo jos pirmininkas. Kunigas buvo vienas Amerikos lietuvių tarybos ir Bendrojo Amerikos lietuvių fondo organizatorių.

Šalia – ir kunigo Jono Švagždžio (1882–1965) portretas. Šis dvasiškis 1913–1914 m. buvo Angelų Karalienės parapijos vikaras Brooklyne, jis steigė lietuvių organizacijas, 1918 m. Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos delegacijos narys lankėsi pas prezidentą W. Vilsoną dėl Lietuvos nepriklau-

Nukelta į 4 psl.

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Spalio 21 d. 3 val. p. p. – knygos „We Tought We'd Be Back Soon“ pristatymas. Tai dramatiški pasakojimai žmonių, kurie Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, bėgdami nuo artėjančių sovietinių okupantų, pasitraukė iš Lietuvos.

Spalio 28 d. 12–2 val. p. p. – renginys „Lost and Found“. Savo istorijomis pasidalins žmonės, kurie dėl įvairių priežasčių paliko savo gimtinę ir rado naujus namus Amerikoje.

Lapkričio 18 d. 6 val. v. – The Drake Oak Brook Hotel, Oak Brook, IL 51-ą kartą pagerbiamas ir apdovanojamas muziejaus išrinktas Metų žmogus. Šiais metais juo tapo Čikagos lietuvių meno ansamblio „Dainava“ meno vadovas ir dirigentas Darius Polikaitis.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Atkelta iš 4 psl.

somybės parėmimo. J. Švagždys buvo puikus pamokslininkas, jis vadovavo Tautos fondo skyriui, surinko daug aukų Lietuvai paremti. Su lietuvių delegacija 1940 m. spalio 15 dieną lankėsi pas tuometį JAV prezidentą F. D. Roosevelt, rūpinosi karo pabėgėlių kvietimu į JAV.

Naujojoje parodoje taip pat galima pamatyti ir kitų įdomių asmenybių portretus, pieštus A. Varno iš-eivijoje. Tai rašytojai Jurgis Jankus, tautos dainiumi vadinamas Bernardas Brazdžionis, taip pat kunigas Mykolas Vaitkus, visuomenės veikėjas Aleksandras Mantautas, šaulių sąjungos tremtyje kūrėjas, JAV atkurtos Lietuvos šaulių sąjungos centro valdybos pirmininkas. Šalia ir jo žmonos, Moterų šaulių sąjungos ir visuomenės veikėjos, Vlado Putvinskio dukters Sofijos Putvytės-Mantautienės portretas.

A.Varnas nupiešė ir parodoje eksponuojamą Algirdo Martyno Budreckio portretą. Tai JAV lietuvių istorikas, visuomenės veikėjas, filosofijos daktaras, nuo 1966 m. dirbęs Pavergtųjų tautų seimo sekretoriате, žurnalo „Naujoji viltis“ vyriausiasis redaktorius ir vienas iš Lietuvių jaunimo federacijos steigėjų. Jis dirbo Laisvosios Europos radijuje, Amerikos lietuvių tarybos (ALT'o), Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komitete, buvo JAV Lietuvių Bendruomenės tarybos narys, į anglų k. išvertė knygų apie lietuvių organizacijas Amerikoje, lietuves moteris.

Muziejaus direktorius džiaugėsi, kad įgyvendindama Vyriausybės programą ir siekdama užtikrinti vaikų ir jaunimo kultūrinių kompetencijų ugdymą ir kultūros prieinamumą Kultūros ministerija, bendradarbiaudama su Lietuvos muziejų asociacija (LMA), inicijavo specialią muziejų kultūrinio sveikumo programą moksleiviams – jie šias parodas gali lankyti nemokamai.

Moksleiviams šalies muziejai siūlo įvairius užsiėmimus, kūrybines dirbtuves, temines ekskursijas, filmų pristatymus bei kitus renginius ir veiklas, kurios suteiks galimybę artimiau pažinti iškiliausias mūsų krašto asmenybes – valstybės kūrėjus ir puoselėtojus: rašytojus, švietėjus, dailininkus, Nepriklausomybės akto signatarus ir kitas ryškiausias asmenybes. Nuo 2018 m. pradžios moksleiviai bus kviečiami nemokamai lankytis visų Lietuvos muziejų ekspozicijose. □

Dailininko kapas Čikagos lietuvių tautinėse kapinėse.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

„Stiklo pilis“

Kadrai iš kino filmo „Stiklo pilis“

Ieva Marija Mendeikaitė

„Turtingi miestiečiai gyvena prabanguose apartamentuose, tačiau ten oras toks užterštas, kad jie nė nemato žvaigždžių...“

„... būtume visiškai bepročiai, sumanę apsieisti su jais vietomis“, – tarė pagrindinis filmo veikėjas – tėvas, vardu Reksas (akt. Woody'is Harrelsonas) savo vaikams.

„Stiklo pilis“ – rašytojos Jeannette Walls autobiografinės knygos, išleistos 2005 m., ekranizacija. Tai filmas apie vaikus, kurie augo socialiai sudėtingoje šeimoje, apie vaikus, kurie nuolatos keliavo ir neturėjo pastovios gyvenamosios vietos ilgiau nei kelis mėnesius. Tėvas Reksas – alkoholikas, o motina – ne itin sėkminga, tačiau itin ekscentriška dailininkė. Būtent bohemiškas ir netradicinis tėvų požiūris į vaikų auklėjimą bei aplinkinį pasaulį ir lėmė ši nepastovų jų gyvenimo ritmą. Ši knygos ekranizacija – itin jautri, nes savo paprastumu ir nuolatos tėvų puoselėjama viltimi vaikams suteikti kuo daugiau užburia ir ilgam prikausto prie televizijos ekrano. Vaikai, kurių akimis pasakojamas filmo siužetas, regis, net nepastebi, jog yra nuskurdę, nuolat keliaujantys, nevaikštantys į mokyklą ir neturintys namų. Tėvų puoselėjama viltis, kad tikroji mokykla ir tikrasis gyvenimas yra kelionė ir nuostaba kiekvieną dieną, jų pažadai kada nors pastatyti „stiklo pilį“, ten įrengti gražius laiptus, mansardą ir žaidimų kambarį veda juos pirmyn vis į naują kelionę jau kitame krašte.

Trapu ir jautriu matyti, kad tėvo Rekso pragerti paskutiniai pinigai, skirti kalėdinėms dovanoms, nesutrukdė vaikams turėti to, ko tikriausiai joks kitas vaikas per Kalėdas negaus – tėvas kiekvieną jų paguldo naktį ant spindinčio sniego, paragina pakelti akis aukštyn į dangų ir pažada jiems, kad per šias Kalėdas leis išsirinkti kurią tik nori žvaigždę, ir ta žvaigždė bus oficialiai jų ir tik jų, ir niekas neturės jokios teisės jos pasisavinti. O kai kažkuris pasiskųsdavo, kad naujoje gyvenamojoje vietoje nėra nei elektros, nei vandentiekio, Reksas tiesiog atkirsdavo, kad tikriausiai šis jo vaikas gimęs be fantazijos.

Tačiau filmas pasisuka kita linkme, kai vaikai suauga. Istorija imama pasakoti vienos iš vyresniųjų vaikų – Žanetos Walls – lūpomis. Pilnametystės sulaukusi Žaneta pasiryžta siekti, kad jos gyvenimas nuo šios minutės pasikeistų, ji praranda viltį, kad tėvo pažadai kada nors pavirs realybe. Žaneta nusprendžia taupyti pinigus, slėpdama kiaulę taupyklę po grindimis, kad tėvas, radęs pinigus, jų nepragerėtų; sutaupiusi reikiamą sumą, ji ruošiasi keliauti į miestą, kur jai pažadėta darbo vieta. Taip ne tik ji, bet ir visi keturi vaikai vienas po kito susitaupo pinigų savo kelionei į miestą ir pabėga nuo keliaujančių tėvų. Sunkiai dirbdama Žaneta visais įmanomais būdais stengiasi susikurti kuo stabilesnę ir sėkmesnę gyvenimą. Atvykusi į miestą Žaneta įsidarbina biure, mieste susitinka su žaviu klestinčios firmos darbuotoju, jie susižieduoja ir, regis, visas vyksta taip, kaip Žaneta ir troško – visiškai priešingai nei tai, ką ji išgyveno kartu su savo šeima per pastaruosius dvidešimt metų.

Tačiau vieną dieną jos idi-

lišką pasaulį sudrebina žinia – jos bohemiškieji tėvai nusprendžia ją aplankyti mieste; ir ne tik aplankyti, bet ir apsigyventi netoliese. Susiradę apleistą pastatą netoli savo dukros ir kitų vaikų, jie nusprendžia juos visus pasikviesti susitikti. Žanetai nusprendus susitikti su savo tėvais, ji nežino, kaip jai reikės elgtis. Pasikvietusi mamą į restoraną, jauna dama tapusi Žaneta gėdijasi praeivių žvilgsnių ir išsakomos kritikos, kai į restoraną įžengia jos mama, tą dieną nusprendusi nesišukuoti ir nesiskalbti marškinė. Tačiau mamai Žaneta anaipol nepanaši į damą, veikiau – į nuotykių troškimą praradusią, neįdomų gyvenimo būdą gyvenančią ir savo svajonių dėl sėslaus gyvenimo būdo išsižadantį dukra. Kitą dieną susitikusi su savo tėčiu, Žaneta išgirsta žodžius, artimus mamos nuomonei; tėvas atkakliai kartoja, kad toks gyvenimas skirtas ne jai, nes ji, kaip ir visi šeimoje, yra kitokie. Tėvas ragina prisiminti, kad jos viduje liepsnoja ugnis ir kad ji gimė pakeisti pasaulį, o ne tapti pilka mase.

Tačiau Žaneta supyksta, net nenori girdėti savo tėvo, aiškiai pasakydama jam, kad nuolatinis chaosas, kelionės ir skurdas visiškai jai netinka ir primena jam, kodėl su broliu ir seserimis pabėgo nuo jo. Jiems visiems užteko nuolatinių bėgimų nuo mokesčių mokėtojų, jo alkoholio, mamos nemokėjimo apginti savo nuomonės dėl jų gerovės ir kad jokio kito kelio gyventi ir būti laimingai jai ir jos broliui su seserimis nebuvo, jie privilejo pabėgti. Šis emocionalus jos ir tėvo pokalbis vėl nuveda juos skirtingais keliais, Žaneta nebenori tėvo matyti ir nusprendžia niekuomet su juo nebesusitikti. Tačiau po kelių savaičių Žanetą aplanko jos mama ir pasako, kad tėvas sunkiai serga ir kad jai reikia jį pamatyti.

Žaneta nesutinka ir išvyksta namo, tačiau, grįžusi namo ir gulėdama lovoje, ji prisimena vaikystę. Ji vėl – maža mergaitė, ryte vos atmerkusi akis ji trykšta nekantrumu, nežinodama, koks nuotykis laukia šiandien, kokie nauji žmonės bus sutikti ir ką šiandien tėtis nuspręs patobulinti jų stiklo pilies brėžinyje. Žaneta supranta, kad nepaisant šeimoje vyravusių nemalonių nutikimų, ji buvo daug laimingesnė negu dabar, ji nebuvo pilka masė, tada ji buvo ugnis. Ji supranta, kad nuo to karto, kai atvažiavo į miestą, jos gyvenimas tapo monotoniškas, gyvenimo būdas tapo nauja rutina, šalia gulintis vyras jos nestebina, netgi nepažįsta tikrosios jos. Ji suvokia, kad jis verčia ją mąstyti kaip įmanoma racionaliau, nepaisant to, koks yra gyvenimiškos situacijos sunkumas, peikia bet kokį spontaniškumą. Jų butas, esantis netoli centro, patogus bei prabangus, tačiau pilkas ir užduras, neužpildantis dvasinės tuštumos. Būtent tuo momentu ji supranta, kad tėtis visgi buvo teisus – ji buvo sukurta tam, kad pakeistų pasaulį, o ne taptų pilka mase. Žaneta pasideda sužadėtuvių žiedą ant staliuko prie lovos, išeina į lauką ir bėga aplankyti savo tėčio.

Apibendrinant būtų galima pasakyti, kad kiekvienas renkamės savo gyvenimo kelią tokį, koks jis mums atrodo esąs teisingas. Ir tų kelių – tokia daugybė, tokia įvairovė, kad negali smerkti nei pragmatiško Žanetos sužadėtinio, nei bohemiškų jos tėvų. Juk jie visi savaip teisūs. Svarbiausia tai, kad turime pasirinkimo galimybę – tik pats pasirinkdamas, pats nusprenddamas žmogus turi galimybę iš tiesų būti laisvas, netgi mokėdamas už tai didelę kainą, netgi klysdamas. □

Būtujų mūsų mefistofelių grimasos

Astrida Petraitytė

Baltarusių rašytoja Svetlana Aleksijevič daugelio sąmonėn lyg meteoras įsiveržė pastaraisiais metais – už savo dokumentines knygas pelniusi 2015-ųjų Nobelio literatūros premiją. Žinia, mums, kaimynams, rusų kalba rašanti autorė nebuvo visai negirdėta, bet visam Literatūros pasauliui pripažinus šį fenomeną, ištraukus iš periferijos (gi dokumentika „ne visai“ kūryba...), tarsi esi įpareigotas jos knygas išgriebti iš milžiniško kasmet pasipildančio srauto, įsiskaityti, įsijausti...

O ši knyga – „Laikas iš antrų rankų“ (originalo pavadinime adaptuotas „second hand“) – tarsi dar žadėjo žvilgsnį ir į mus pačius, mūsų sovietinę praeitį. Bet ne, nei Lietuva, nei kitos Baltijos šalys į rašytojos ir jos herojų akiratį nepatenka (laimei – nesame bendro katilo dalis), tik tarsi atsitiktinai gal porą kartų paminiimas Vilnius. Tai Rusijos, rusų pasaulis (ir baltarusiški – rusakalbiški – likimai jame organiškai dera); na, dar ryškiais epizodais įsiterpia kai kurie „rytietiški“ motyvai.

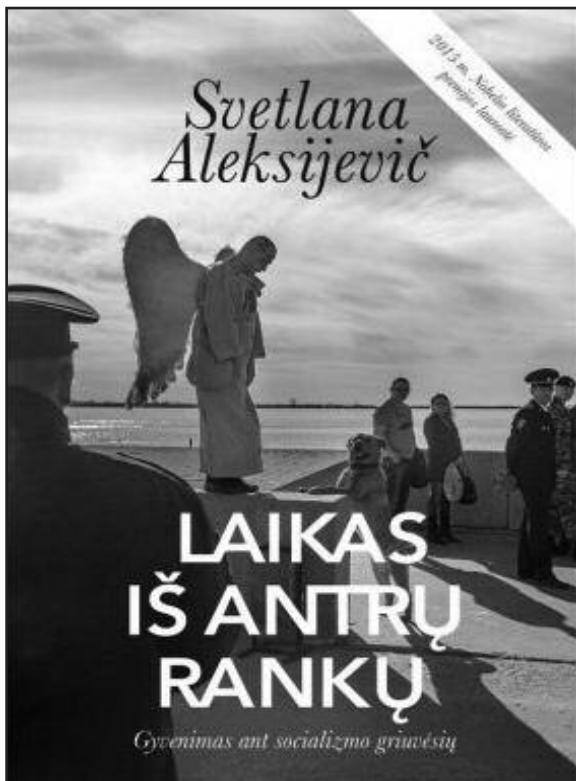
Nė nemaniau, kad skaityti šitą knygą bus taip skaudu, vietomis net sunku. Juk man pažįstamas sovietijos pasaulis – pati buvau pionierė, komjaunuolė, net trejus aspirantūros metus Maskvoj praleidau (neįsigydama „dr.“)... Bet nebuvau susidūrus nei su „tikraisiais“ komunistais, nei su „virtuviniiais“ disidentais, o ir dabartinė Rusija man nepažįstama (neįsivaizdavau, koks tragiškas daugeliui buvo šis virsmas iš SSRS į „nepriklausomą“ kapitalistinę Rusiją. Nors... „naujieji rusai“, regis, kiekvienam iškart sukelia tik galios ir turty su kriminaliniu kvapeliu, beskonės tviskančios prabangos vaizdinius).

Prasmingai knygos pabaigoje įdėtas interviu su rašytoja. Ją kalbinanti Natalija Igrunova įžanginiame savo žodelyje šiek tiek praskleidžia priešistoriją. „Studijų laikų draugai prisimena, kad tada ji pasiskolino iš Vasylio Bykovo, Jankos Brylio ir Aleksiaus Adamovičiaus [beje, visi jie rašytojai – A. P.] penkis tūkstančius rublių (tais laikais – didžiulė suma), pasiprašė išleidiama kūrybinių atostogų iš žurnalo, kuriame dirbo, nusipirko juostinį magnetofoną (kitokių tais laikais nebuvo) ir pasileido po Sovietų Sąjungos miestus įrašinėti frontininkų prisiminimų. Taip gimė knyga, kurios pavadinimas virto idioma: „Nemoteriškas karo veidas“. Nuo to laiko jau parašytos knygos „Paskutinieji liudytojai“, „Cinko berniukai“, „Černobylio malda“. <...> Naujas, baigiamasis „penkiaknygės“ tomas – „Laikas iš antrų rankų“ – atsisveikinimas su epocha“ (p. 411).

Šioje dokumentinėje knygoje – ir anoniminiai trumpesni ar ilgesni atsivėrimai, reakcijos į pervertas iš SSRS į (gruoniškai kapitalistinę) Rusiją laiką, ir „vardiniai“ likimai su visa jo tragika...

Knygą sudaro dvi „daugiabalsės“ dalys: viena tarsi apima 1991–2001 metus, kita vėlyvesnį dešimtmetį (iki 2012 m.). Laiko riba ištisai sąlyginė – ne per vieną pasakojimą eina karo – kaip SSRS ir Rusijos – ne tik ideologinė, bet ir „dvasinė“ šerdis, atspirties taškas; užgriebiamas ir prieškaris, tuometės represijos.

Štai šeštą dešimtmetį baigianti (įrašo metu) gydytoja prisimena savo mamos, šiaip nelinkusios dailintis prisiminimais, „kelioninius“ išpūdžius: „Važiavo per Ukrainą. Ketvirtas dešimtmetis... kolektyvizacija... Ukrainoje didysis badas, ukrainiečių kalba – holodomoras. Milijonai išmirė... ištisi kaimai... Nėbuvo kam laidoti... ukrainiečius žudė už tai, kad šie nenorėjo eiti į kolchozus. Marino badu“ (p. 89). Ši herojė iškelia ir, sakytume, rusų sielos dualizmo problemą: „Paklauskite... turėtumėt paklausti, kaip tai derėjo: mūsų laimė ir tai, kad naktį atvažiuodavo, kažką išveždavo? Kažkas dingdavo, kažkas raudodavo už durų. Šito kažkodėl neprisimenu. Neprisimenu! Prisimenu, kaip pavasarį žydėjo alyvos, ir masines vaikštynes [turbūt originale: „narodnoje gulianje“, o tai šiek tiek daugiau nei vaikštinėjimas – A. P.], medinius, saulės prišildytus šaligatvius. Saulės kvapą. Pribloškiančius sportininkų paradus ir iš gyvų žmonių kūnų ir gėlių nupintus vardus Raudonojoje aikštėje: Leninas-Stalinas“ (p. 89). Turbūt pajutome poetišką natūrą („saulės kvapas“) – ir šis poetinis žvilgsnis, regis, nėra tik jaunystės „teisės į laimę“, nepaisant nieko, deklaravimas; tai, regis, ir yra didžioji (sovietinės) „ruso sielos“ mįslė – heroizmo, aukštųjų idealų persmelkta sąmonė, praktikoje reginti (švelnusis variantas) ar net vykdant protu nesuvokiamus, jokia logika nepagrindžiamus žiaurumus...

Svetlana Aleksijevič. *Laikas iš antrų rankų: gyvenimas ant socializmo griuvėsių*. – Iš rusų kalbos vertė Irena Ramoškaitė.

Nobelio premijos laureatė, baltarusių rašytoja Svetlana Aleksijevič

Dar būtų galima žavėtis ar bent suprasti idealistus romantikus, „ant socializmo griuvėsių“ šlovinančius buvusį ir dingusį draugystės, bendrystės jausmą, pasišventimą Tėvynei, jei tai būtų donkichiškos asmenybės, atitrūkusios nuo realybės, nesusidūrusios su jo (rusiškai sovietiniu) žiaurumu, kone iškrypėlišku sadizmu... O šioje knygoje sutinkame tokių „idealistų“ – ir vykdžiusių, ir patyrusių žiauriausius kankinimus (nepaisant to, idealizuojančio žvilgsnio į Komunizmą, motinėlę Rusiją nepraradusių). Štai komunistų partijos narys netgi nuo 1922 metų, pokalbio metu 87-erių, patyręs ir Spalio revoliuciją, ir karą, ir... sovietinį kalėjimą – pirma suimta žmona, o jis vėliau, mat nepranešęs apie „priešę“... Prisiminimai iš revoliucinio „pakilimo“, į kurį įsijungė nė šešiolikos neturėdamas: „Ilgėrė sudegino dvarą. <...> Susprogdino cerkvę. <...> Pastatė cerkvės vietoj miesto tualetą. Dvasininkus privertė jį valyti. Šūdus kuopt. <...> Vidury lauko guli draugai... Jiems ant kaktos ir krūtinų išpjautos žvaigždės. Raudonos žvaigždės.. Perrežti pilvai, į juos pripilta žemių – norėjot žemės – šekit! Mūsų jausmai – pergalė arba mirtis! <...> Prie upės pamatėm durklais suvarpytus baltuosius karininkus. Pajuodo saulėje „jų kilnybės“. Iš pilvų pū-

so antpečiai... pilvai prikimšti antpečių... Negaila!“ (p. 154). O baisybių apie į Sibirą tremiamų kancias papasakojęs, „idealistiškai“ atsidūsta: „Mes tikėjom kažkokiu gražiu gyvenimu“, smerkiančiai palygina: „Jūs gi turit savo utopiją – rinką“ (p. 155). Ir asmeninis patyrimas kalėjime (dar prieš karą): „Mušė smėlio maišu per pilvą. Iš manęs viskas išlindo – kaip iš kirmino. Kabino ant kablių. Viduramžiai!“ (p. 159) Laimingai išsisukęs – po metų paleistas, o tuoj ir karui parsidėjus, vėl gavęs galimybę didvyriškumui. „Namo grįžau du kartus sužeistas. Su trim ordinais ir medaliais. <...> Atidavė man partijos nario bilietą. Ir buvau laimingas! Buvau laimingas“ (p. 162); beje, „liaudies priešė“ žmona iš kalėjimo negrįžo...

Iškreiptų veidrodžių karalystės – Spalio revoliucijos įtvirtintos – liudijimų daugiau nei norėtum (tad šios knygos negali skaityt „vienu atsikvėpimu“ – vis reikia įkvėpt...) Štai vienas pasakotojas prisimena savo dėdę, ketvirtame dešimtmetyje – „Ježovui siautėjant“ – išsiųstą dešimčiai metų į rūdų kasyklas prie Vorkutos. „Bendradarbių terorizuojama žmona iššoko iš penkto aukšto. Sūnus augo su močiute. Bet dėdė Vania grįžo. Grįžo nudžiūvusią ranka, be dantų, išplerusiais kepenimis. Vėl pradėjo dirbti savo gamykloje, ėjo tas pačias pareigas ir sėdėjo tame pačiame kabinete prie to paties stalo... (Vėl užsirūko.) O priešais sėdėjo tas, kuris jį išskundė. Ir visi tai žinojo... ir dėdė Vania žinojo, kad jis išskundė... Jie, kaip ir anksčiau, vaikščiojo į susirinkimus ir demonstracijas. Skaitė laikraštį „Pravda“, rėmė partijos ir vyriausybės programą. Per šventes prie vieno stalo gėrė degtinę. Ir taip toliau... Čiagi mes! Mūsų gyvenimas! Mes tokie... Įsivaizduokite Osvencimo auką ir budelį, sėdinčius viename kabinete ir atsiimančius darbo užmokestį prie to paties buhalterijos langelio. Su vienodais ordinais po karo. O dabar – ir su vienodomis pensijomis... <...> „Tu neįsivaizduoji, kaip galima bijoti, – sakydavo sūnui. – Tu neįsivaizduoji...“ Jo akyse tardytojas, imitės žaliūkas... įgrūdė žmogaus galvą į kalėjimo išmatų kubilą ir laikė, kol tas užspringo“ (p. 238–239) Ir t. t. – sadizmo įmantrybės XX amžiuje net žadą užgniauzia... Ir supranti, kad norėdamas įminti šiandieninės Rusijos „mįslę“ turi kapstyti gan giliuose istoriniuose sluoksniuose...

Deja, ir šis – SSSR subyrėjimo – laikas Rusijoje daugeliui tapo tikra mėsma. (Na taip, ir mes žinome apsuksruolius pasinaudojus pereinamojo laikotarpio sumaištimi). Iš to knygoje pateikto koncentrato sprendžiant – jis sumalė pirmiausia inteligentus, dvasinguosius, gyvenusius knygomis, virtuviniiais pokalbiais... Juk Rusijoje visada buvo ryškus ir gausus tas sluoksnius biednų, bet romantiškai pakylėtų žmonių, postalininiu laikotarpiu jau, regis, ir saugumo jausmą įgijusių, gyvenimui įgijus tarsi savaiminius etapus: mokykla – aukštoji mokykla – darbas... O taip, ir kolektyvinės bendrystės jausmas, tie širdingi, nuolatiniai, neregamentuoti (kada privačiu iš svečių išeiti) susiejimai, dažniausiai su vėdos stiklinaitėmis, su filosofavimais, vienu – heroiskai šlovinančiomis, kitų – maištingomis (virtuvės rėmuose) kalbomis.

Sovietiniais laikais Rusijoje būta tokių simpatiškių (man) nepritapėlių prie sistemos inteligentų – pavyzdžiui, sargaujančių kur naktimis ir visa esybę panirusių į savo vidinį gyvenimą. Ir čia susiduriame su tuo fenomenu, štai (anonimo) atsivėrimas: „Mudu su žmona baigėme Peterburgo (tuomečio Leningrado) universiteto Filosofijos fakultetą, ji išdarbino kiemsarge, o aš – katilinėje kūriku. Parą dirbi, dvi – namie. <...> Skaitėme knygas, daug skaitėme. Kalbėjome. Manėme, kad generuojame idėjas. <...> Viską patys išsigalvojome, kaip vėliau pasirodė, prisifantazavome: ir Vakarus, ir kapitalizmą, ir rusų liaudį. <...> Prasidėjus pertvarkai viskas baigėsi“ (p. 22–23). Bent man tokių kapitalizmo volo pervažiuotų svajoklių labai gaila. Tų Rusijos „virtuvinių disidentų“, priverstų turguose manytis varganą duonos kashnį, labiausiai gaila...

Nukelta į 8 psl.

Nepatogi knyga apie pirmąjį sovietų okupacijos laikmetį

Vilniaus įgulos Karininkų ramovėje pristatyta Vytauto Leščinsko knyga „Žmogėdros tarnas“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

I Karininkų ramovę susirinko garbaus amžiaus senoliai (dauguma devyniasdešimtmečiai ir vyresni) – profesoriai, mokslų daktarai, buvę tremtiniai, Lietuvos karininkai, generolai, autoriaus bendramoksliai ar bendradarbiai, net to laikmečio, kuris aprašomas žurnalisto, redaktoriaus knygoje, liudininkai. Ne vienas tarė žodį, prisiminęs savo vaikystę ar jaunystę. Renginį vedė Gaudentas Aukštikalnis, visos Lietuvos (aukštaičių, dzūkų, žemaičių) partizanų dainas giedojo Vilniaus įgulos karininkų ramovės folkloro ansamblis „Vilnelė“, vadovaujamas Laimos Purlienės.

Be nutylėjimų – apie mažo Lietuvos kaimo žmonių gyvenimą per pirmąjį Lietuvos sovietų okupacijos laikotarpį. Profesorius Jonas Grigas pabrėžė, jog pirmą kartą Lietuvos istorijoje (be nutylėjimų, pagražinimų) vaizdžiai parodyta mažo Lietuvos kaimo mažų žmonių gyvenimai per pirmąjį Lietuvos sovietų okupacijos laikotarpį: būta sužvėrėjusių žmogėdrių ir jų tarnų, kurie valgė nužudytųjų partizanų kūnus ir juos šėrė kiaušinėms. Autorius knygoje parodė ir nekaltų žmonių tremimus, jų turtų grobimą, pseudorinkimus. Knygoje neįvardinta, kuriame miestelyje tai galėjo įvykti, pvz., Leipalingyje ar Marcinkonyse, nes tokių faktų pasitaikydavo ir Aukštaitijoje, ir Žemaitijoje. Romano veikėjų pavardės irgi netikros (kelios raidės jas atskiria nuo buvusių tikrųjų...). Skaitydamas knygą, prof. Grigas iš naujo išgyvenęs tai, kas įvyko jo vaikystės metais. Pasak jo, knyga turėtų būti išversta į užsienio kalbas – kad to nepatyrusi Europa suprastų, kas vyko, ką pergyveno Lietuvos žmonės pirmaisiais okupacijos metais.

Literatūros chirurgas. Pulkininko Jono Užurkos nuomone, Vytautas Leščinskas – savotiškas literatūros chirurgas. Rašyti apie tokį skaudų laikotarpį labai sudėtinga: kaip chirurgas jis operuoja kraujuojančią kūną. Lietuva (baltai) nuo seno gyveno sėsliai, jų gyvenimas buvo ganėtinai ramus, tačiau keletas amžių atgalios žemės ėmė drebėti prasidėjus tautų kraustymuisi: žemės ir tautos maišėsi, kazokai nioškojo mūsų laisvus, prie ramaus gyvenimo pratusius žmones. Nespėjo tauta atsikelti – ir vėl nauja banga: žiaurus sovietmetis, bedvasiai Azijos žmonės, dauguma iš kalėjimų išleisti, užplūdo ir čia pasiliko. Gyvenę santarvėje lenkas, žydėlis, vokiektukas, lietuvis, latvis staiga susipriešina. Rašyti šia tema reikia žmogiškos dvasinės drąsos, nes jei pradėsi gražinti vieną, juodinti kitą – būtų šou. Mūsų literatūroje (apskritai mene) šitas laikotarpis dviprasmiškai skleidžiamas, vieni tyčia švelnina įvykius. Tokios knygos kaip V. Leščinsko – labai vertingos, būtinės mūsų vaikams ir anūkams. Reikėtų, kad jos pasiektų pasaulį ir mūsų artimiausius kaimynus, turėtų būti ir valstybės rimtesnis požiūris į tuos įvykius.

Iš kairės: kapitonas, buvęs plechavičiukas Jeronimas Kraulys, šalia – knygos autorius V. Leščinskas

Sovietų budelių kankinimai „perspjovė“ SS ar Polpotą. Knygos (kuri dar kvepia dažais ir kurios pirmasis pristatymas neseniai įvyko gimtajame autoriaus Leipalingyje) ištraukas skaitė doc. Juozas Lapienis, prieš tai pasakęs, kad jam šiurpuliukai ėjo per kūną skaitant šią neeilinę knygą. Joje grįžtama į praeitį – prieš septyniasdešimt metų su tokiais žmogėdrom teko susitikti, išgyventi gausiai kraujuojančią žaizdą. Ką išdarinėjo mėsinėtojas kraujaleidys pulkininkas iš Maskvos, kankindamas mūsų belaisvius – Osvencimo ar Polpoto žiaurumai nuplaukia į šalį... Kanovalovui partizanų žmogiena kvėpėjo kaip jautiena arba ožkiena... Knygą sudaro 24 skirsniai, kurių kiekvienas kaip atskira novelė, kalba vaizdi, trumpa, lakoniška kaip Camus.

Esame deimantinė šalis. Lietuvai pagražinti draugijos valdybos pirmininkas Juozas Dingelis pasidžiaugė, kad Vytautas yra jos narys, per žydinčią Lietuvą dviračiais važiavo, lankė ir aprašė žuvusių už laisvę pagerbimo vietas. Lietuva daugel kartų okupantų buvo spaudžiama ir kankinama, o akmuo spaudžiamas virsta deimantu, taigi esame deimantinė šalis.

Ištylėta vaikystė ir jaunystė. Kokį poveikį jai asmeniškai padarė ši knyga, kalbėjo ir socialinių mokslų daktarė panevėžietė Bronytė Tamošiūnienė: ją regėjimas nukėlęs į vaikystę, kai grįžtant iš mokyklos ją, trečio-kėlę, apstulbino miestelio aikštėje matyta piktų keistai suakmenėjusių veidų minia (ten gulėjo suniokotų partizanų kūnai). Laimė, viena moteris ją nutvėrusi už rankos ir liepusi bėgti iš čia (tuomet iš veidų reakcijų stribai ieškoję naujų aukų), ir ji bėgusi namo nesustodama penkis kilometrus. Dar prisiminusi ant klasiokės krosnies netyčia pamatytus (jos tėvas buvo stribas) iki pat lubų prigrūstus pilkų vilnionių siūlų kamuolius, arba prie geležinkelio gyvulinius vagonus ir grūdumus į juos žmones... Apie ištylėtą vaikystę ir jaunystę pasisakė ir daugiau to laikmečio liudininkų, tremtinių vaikų, pvz., Vytauto klasės draugė Onutė, kuri nebuvo kartu su savo tėvais išvežta tik todėl, kad tuo metu buvo pas draugę, kurios

tėvas, matydamas, kas vyksta, jos namo neišleido, vėliau ji buvo nuvežta pas močiutę, kuri ją ir užauginusi. Onutė padovanojo jam žodinę dovaną – eilėraščių tarsi apsauginę malda.

Gyva legenda. Kapitonas Jeronimas Kraulys prisiminė laikus, kai buvo Lietuvos kariuomenės generolo Povilo Plechavičiaus eilinis. Kai vokiečiai leidę Plechavičiui tą armiją suburti, jis manęs, kad ši armija gins Lietuvą ateity (ir vokiečiai, ir sovietai jį už tai vėliau keikė ir persekiojo). Okupuotoje teritorijoje per šešias savaites anuomet užsirašė 60 tūkstančių vyrų, apie 20 tūkst. buvo parengti ginkluotai kovai: septyni batalionai po tūkstantį karių. Kai lietuviai nesutiko rengtis SS uniformomis, per 80 jų sušaudė Aukštuosiose Paneriuose. Todėl vadas žemaitis liepęs likusiems išsiskirstyti ir kas gali, pradėti ir tęsti ginkluotą kovą (štai iš kur partizaninio judėjimo branduolys), o ta kova buvo baigta tik 1953 m., po Stalino mirties. Reikėtų gimnazijose apie tai kalbėti, porino senolis, LLA (Lietuvos laisvės armijos) 308 bataliono kariūnas, gyva legenda. „Jeronimas nerimsta, nes nėra kuo jį pakeisti su visais ginklais sargyboje“, – pajuokavo Gaudentas Aukštikalnis.

V. J. Leščinskas dalija autografus.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotraukos

Tęstinė knyga. „Žaliojo pasaulio“ kolega Kęstutis Turonis prisiminė su Vytautu Leščinsku dirbęs ir „Lietuvos geležinkelininkų“ redakcijoje, prisipažino perskaitęs visas jo dešimt knygų: jam kolega iš pažiūros atrodo toks ramus, kuklus, o kokios aistros (ar tai būtų romanai, apybraižos apie meilę, mokslinė fantastiką, anekdotai apie medikus kt.) verda jo knygoje! Jo knyga „Žmonės iš sutemų“ (apie 1944–1945 m. įvykius) yra tarsi pirmoji šios knygos „Žmogėdros tarnas“ dalis.

Svetlana Aleksijevič

Atkelta iš 6 psl.

Būtent šie knygiai romantikai, regis, karščiausiai atsisaukė į demokratijos, šalies virsmo humanizman pažadą – ne tiek į M. Gorbačiovo perestroikos viliones, kiek į B. Jelcino apsireiškimą beabimiu tautos šaukliu, priešinantis naujo totalitarizmo grėsmei. (Tai 1991 m. rugpjūčio pučas, kai staiga išdygęs Valstybinis ypatingosios padėties komitetas paskelbė SSRS prezidentą Gorbačiovą – tuomet išvykusį atostogaut – esant nušalintą; Maskvos gatvėse pasirodė tankai, o šviežiai Rusijos Federacijos prezidentu išrinktas Jelcinas pakvietė žmones ginti „Baltųjų rūmų“, tuometinio parlamento; pučistai pralaimėjo, organizatoriai buvo sukišti į kalėjimą). Būta visuotinio (sąlyginai, žinoma) pakilimo; štai moters liudijimas: „Mes laimėjom... Gorbačiovas iš Foroso grįžo į visiškai kitą šalį. Žmonės vaikštinėjo ir šypsojosi vienas kitam. Mes laimėjom! <...> prieš akis vaizdai... Kaip kažkas klykia: „Tankai! Tankai važiuoja!“ Visi susikabina rankomis ir sudaro grandines” (p. 71). Beje, tai – iš dviejų draugių pasakojimo; antrasis – buvusios partinės veikėjos balsas gerokai skeptiškesnis...

Bet dauguma ir tų, išėjusių į gatves, dabar („kapitalizmui” Rusijoje įsigalėjus) išsako nusivylimą. Štai konstruktoriaus autoironija: „Kas aš? Aš vienas iš tų idiotų, gynusių Jelciną. Stovėjau prie Baltųjų rūmų ir buvau pasirengęs griūti po tanku. Žmonės išėjo į gatves pagauti entuziazmo, ant bangos. Bet jie buvo pasirengę mirti už laisvę, ne už kapitalizmą. Laikau save apgautu žmogumi” (p. 120). Tai šauksmas, taip sakant *de profundis*: „Po metų uždarė mūsų projektavimo institutą, mudu su žmona atsidūrėme gatvėj. Kaip gyvenom? Pardavėm turgų visus vertingesnius daiktus. Krištola, tarybinį auksą ir vertingiausią, ką turėjom, – knygas. Išsisavaites misdavom bulvių koše. Ėmiausi „verslo”. Prekiavau turguje „kancarais” – cigarečių nuorūkomis. Litrinis „kancarų” stiklainis... trilitrinis... Žmonos tėvai (aukštosios mokyklos dėstytojai) rinko juos gatvėse, o aš parduo davau” (p. 121). Mes juk irgi patyrėme nusivylimą, istorinio virsmo ne vienas buvome nublokštas ir užribį, bet, regis, tokios likimo patyčios galimos tik dingioje šalyje... Žinia, šiame chore išgirstame ir paranojiškų balsų: „Kas pardavė Rusiją? Žydai.” (p. 124); dar carinėje Rusijoje antisemitizmas nebuvo naujiena...

Aleksijevič perteikiamas pasakojimas daugiabalsis, ji tikrai atvira skirtingoms, net priešingoms pozicijoms. Vis dėlto galima pajusti, kad jos simpatijas labiau pelno ne biznieriškos natūros, o idėjoms pasišventę herojai... Štai ji, sutelkdama keletą liudijimų, dokumentų, pristato tarsi neigiamą herojų – vieną iš pučo organizatorių, po nesėkmės nusižudžiusį SSRS maršalą, prezidento karinį patarėją nuo 1990 m. Sergejų Fiodorovičių Achromejevą (1923–1991). Nors nedeklaruodama asmeninio palankumo, ji nupiešia sąžiningo, Tėvynės gerovei besiaukojančio kariškio portretą. Galima sakyti – tvirtai besilaikančio savojo garbės kodekso. Štai šio komunisto bendražygio liudijimas apie nepalenkiamo kovotojo už istorinę tiesą, mokslininko Andrejaus Sacharovo laidotuves 1989 metų gruodžio 14 dieną: „Prie karsto stovi Jelcinas, Sobčikas, Starovoitova... Amerikos ambasadorius Džekas Metlokas (Jack Matlock – Red.) savo memuaruose rašė, kad šių žmonių dalyvavimas ‘rusų revoliu-

cijos simbolio’, ‘svarbiausio šalies disidentų’ laidotuvėse jam atrodė savaime suprantamas ir kad nustebo tik išvydęs ‘kiek nuošaliau vienišą maršalo S. Achromejevo figūrą’. Kol Sacharovas buvo gyvas, juodu buvo priešai, nesutinkami oponentai. (Pauzė.) Bet Achromejevas atėjo atsisveikinti. Be jo, daugiau nieko iš Kremliaus...” (p. 117).

Ir „klestėjusios” tautų draugystės, pakilaus internacionalizmo staigų virsmą į pjautynes turime progos regėt – SSRS rytinių (eks) „sesių” pavyzdžiu. Štai patiriame skaudžią armėnės, gyvenusios Baku, pamilusios azerbaidžanietį, už jo išteklėjusios, istoriją. Išties galva neišneša: kas tą šėtonišką spyruoklę atleidžia, kad – jau patikėjus: „Gyvenom visi kartu, viena šeima – azerbaidžaniečiai, rusai, armėnai, ukrainiečiai, totoriai...<...> Visų tautybė viena – visi tarybiniai, visi mokėjo rusų kalbą” (p. 264) – staiga prasideda pogromai... Armėnai žudomi musulmoniškas tradicijas staiga prisiminusiame Azerbaidžane, azerbaidžaniečiai – Armėnijoje. „Mieste jau pilna pabėgėlių – azerbaidžaniečių šeimos, pabėgusios iš Armėnijos. Bėgo tuščiomis rankomis, kaip stovi, bėgo lygiai taip pat, kaip armėnai iš Baku. Ir pasakojo tą patį. Oi! Oi, visai tą patį. Apie Chodžali, kur buvo azerbaidžaniečių pogromas... kaip ten armėnai žudė azerbaidžaniečius – mėtė moteris pro langus... pjovė galvas... šlapinosi ant mirusiųjų. Dabar nebebaisus nė vienas siaubo filmas!” (p. 272) Išties gali tai priimt tik kaip iškrypusios vaizduotės kuriamą siaubo filmą. O ši Baku armėnė kartu su vyru tapo pabėgėliais Maskvoje. Didžioji „tautų draugystės” sostinė visai ne išskėstomis rankomis sutiko pasiryžėlius juodžiausiais darbais sau duoną pelnyt: „Geri žmonės moka, blogi apgaudinėja: ‘Varyk iš čia, čiučmėke! Tuoj paskambinsim į miliciją.’ Mes neregistruoti... neturime jokių teisių” (p. 274).

Karo Čėčėnijoje tragiškieji atgarsiai irgi į šį chorą įsismelkia: savo skausmą išsako jaunos merginos – milicininkės, pasiūstos Čėčėnijos ir keistomis aplinkybėmis (nuo kulkos, be ne „priešo” paleistos) žuvusios...

Tai ne mūsų, tai rusų pasaulis – ir tos prisimenamos „komunizmo statybos”, karo heroika bei tragika, ir pertvarkos viltys bei sumaištis, ir šandieninis „kapitalizmas”... Vis dėlto negali atsiribot kaip pašalietis – buvome per prievartą, kalėjime, žinojome esantys europiečiai par excellence... Bent aš – sovietmečio augintinė, tuometė nuošalaus nuo politikos, „dvasingo” gyvenimo išpažinėja, skaitydama baugiai jaučiu tąją sovietinio (rusiškojo) komunizmo šmėklą nelyg gundytoją Mefistofelį į mūsų gyvenimus smelkusis... Ir su baugiu palengvėjimu galiu atsidust: ačiū Dievui, laiku išsprukome! Kad kiek – metų, dešimtmečių – ir „Smetonos laikų” ženklai, Miško brolių ir antisovietinių maistininkų atgarsiai būtų visai išnykę... O rusiškasis Mefistofelis gundė – „dvasingu” pakilimu nuo niekingos buities ir panirimu į Meną, Kultūrą, skurdo romantiką, viliojo plačios šalies užmojais, solidarumo heroika, Tautų draugyste...

Reziumė? Reziumė galėtų būti ne vieno knygos herojaus ištarti žodžiai: „Apsaugok Viešpatie, gimti SSRS, o gyventi Rusijoje” (p. 310). Arba atsidusimas garsiąja fraze (pagal F. Tiutčevo eilėraštį): „Umom Rossiju nie poniat” („Protu Rusijos nesuprast”...). □

Kultūros kronika

Eglės Vertelytės tragikomedija „Stebuklas“ Tarptautiniame Toronto kino festivalyje, kur įvyko filmo pasaulinė premjera, pasitikta sausakimšomis kino salėmis. „Stebuklas” – tai antras lietuviškas filmas, po 17 metų pertraukos atrinktas į svarbiausią Šiaurės Amerikos ir vieną prestižiškiausių pasaulyje kino renginių. Šiuo festivaliu tik prasideda tarptautinės filmo kelionės. Kino kritikas Vassilis Economou tinklalapyje „Cineuropa” rašė: „Stebuklas” – subtili, ironiška, tragikomiška, beveik satyriška staigaus perėjimo nuo komunizmo į siaučiantį kapitalizmą ir netradicinio troškimo visko, kas vakarietiška, kuriuos patyrė buvusios Sovietų respublikos ankstyvuosiuose devyniasdešimtuosiuose, kritika”.

Spalio 6–12 d. Šekspyro teatre Gdanske vyko Lietuvos teatro savaitės renginiai. Lietuvos teatro savaitės Gdanske metu parodytas Eimunto Nekrošiaus režisuotas Lietuvos nacionalinio dramos teatro spektaklis „Borisas Godunovas”, Rimo Tumino režisuotas Vilniaus Mažojo teatro spektaklis „Minetis”, Oskaro Koršunovo režisuotas Vilniaus OKT spektaklis „Žuvėdra” bei teatro Dansema spektaklis patiems mažiausiems žiūrovams „Mozaika”. Lietuvos teatro savaitės Gdanske metu atidaryta Dmitrijaus Matvejevo Lietuvos teatro gyvenimo akimirks įamžinusį fotografijų paroda „Kaukės ir šešėliai”, įvyko du lietuvių poezijai skirti vakarai: Nijolės Miliauskaitės ką tik lenkų kalba pasirodžiusios poezijos rinktinės „Uždraustas įeiti kambarys” (leidykla „Pogranicze”) pristatymas bei Kornelijaus Platelio poezijos rinktinės lenkų kalba „Odė įskilusiai vazai” (leidykla „KEW”) pristatymas.

Spalio 3–8 dienomis Frieze meno mugės metu vyko SUNDAY meno mugė, pristačiusi 25 tarptautines meno galerijas ir kuratorių iniciatyvas – pirmą kartą šioje mugėje pristato su Baltijos šalių bei tarptautiniais menininkais dirbanti iniciatyva iš Lietuvos „&editions”. Lietuvių menininkas Robertas Narkus rodė performatyvų kūrinį „Träger” (Nešėjas). Be Roberto Narkaus darbo „Träger”, „&editions” pristatė ir Roberto Narkaus riboto tiražo leidinį „Doghme”, taip pat Jono Meko, Deimanto Narkevičiaus, Danielio Gustavo Crameiro, Julijos Goyd, Egyboy, Vytenio Buroko ir Justino Vilučio, Ulijonos Odišarijos riboto tiražo meno kūrinius (angl. „editions”) bei leidinius.